

1.02
Prejeto 20. 2. 2011

UDK 77:929Zupancic M.

Dejan Vončina*

Maksimilijan Zupančič – Milijan, partizanski fotograf in organizator fotoreporterske službe

IZVLEČEK

Maksimilijan Zupančič - Milijan (1911–1968) je bil profesionalni fotograf, partizanski fotoreporter – v partizanih je bil od jeseni 1943–, viden organizator dostave fotografskih potrebščin in fotoreporterske službe v Okrožju OF Novo mesto, dokler ni bil konec leta 1944 poklican na sedež Foto sekcije SNOS v Črnomlju. Od kapitulacije Italije septembra 1943 do konca vojne maja 1945 je posnel več kot 1400 raznovrstnih leica posnetkov, ki prikazujejo življenje in dogodke v partizanskem zaledju. Mnogi posnetki presegajo dokumentarni nivo. Na temelju dokumentov iz Arhiva Republike Slovenije spoznamo Zupančiča tudi kot pomembnega organizatorja dostave fotografskega materiala in organizatorja fotoreporterske službe.

Ključne besede: druga svetovna vojna, Slovenija, fotografija, fotoreporter

ABSTRACT

MAKSIMILIJAN ZUPANČIČ – MILIJAN, PARTISAN PHOTOGRAPHER AND ORGANISER OF THE PHOTOJOURNALIST SERVICE

Maksimilijan Zupančič - Milijan (1911–1968) was a professional photographer, partisan photojournalist (he joined the partisans in the autumn of 1943), a prominent organiser of photography equipment delivery and photojournalist service in the Liberation Front district of Novo mesto, until he was summoned to the head office of the photography section of the Slovenian People's Liberation Council in Črnomelj. Since the capitulation of Italy in September 1943 until the end of the war in May 1945 he made more than 1400 diverse Leica shots, showing the life and events in the partisan hinterlands. Many of these photographs transcend the documentary level. On the basis of documents from the Archives of the Republic of Slovenia we also get to know Zupančič as an important organiser of an important organiser of photography materials supply and organiser of the photojournalist service.

Key words: World War II, Slovenia, photography, photojournalist service

* Univ. dipl. sociolog, muzejski svetovalec, Notranjski muzej Postojna, Kolodvorska cesta 3, SI-6230 Postojna; e-naslov: dejan.voncina@postojnski-muzej.si

Maksimilijan Zupančič - Milijan, v partizanih so ga imenovali tudi Rokca, ker je imel na desni roki krajše prste, je za poznavalce partizanske fotografije pravo odkritje. Pomemben je njegov fotografski opus, ki ga je posnel od kapitulacije Italije septembra 1943 do maja 1945. V težkih vojnih razmerah je namreč posnel več kot 1400 leica posnetkov. Hkrati pa je imel v letih 1944/45 pomembno vlogo pri organizaciji fotografske službe in dostave fotografskih potrebščin na novomeškem območju dokler ga niso konec leta 1944 vključili v Foto sekcijo SNOS v Črnomlju. Kot profesionalni fotograf je v partizanih posnel številne tematsko raznovrstne posnetke, ki dostikrat presegajo dokumentarni nivo. Prav njegova tematska širina in organizacijska žilica pomembno bogati in dopolnjuje slovensko odprniško fotografijo med drugo svetovno vojno.

Rodil se je 3. novembra 1911 v Radečah v narodno zavedni družini. Da bi še bolj poudaril svoje narodnostno poreklo, se je zaradi številnih nemškutarjev v Sevnici, kjer je imel na Glavnem trgu pred drugo svetovno vojno svoj fotografski atelje, iz Maksimiljana ali Maksa, tako so ga klicali domači, preimenoval v Miljana; imel je pečat s tem imenom. Pod imenom Miljan hranijo v Fototeki Muzeja novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani njegove dragocene fotografije.

Za fotografa, slikarja in pleskarja se je izučil leta 1927 v Stični na Dolenjskem pri mojstru Rjavcu. Leta 1935 se je poročil. Fotografiral je poroke, veselice, obhajila, družinska slavlja v okolici Sevnice, Radeč in Krškega. Lotil se je vsakega opravila, popravljal je avtomobile in nekaj časa vozil poštni avtobus iz Sevnice do Planine nad Sevnico. Bil je veseljak, boem in samosvoj človek. Na veselicah je večkrat igral kitaro, brat Stanko pa ustno harmoniko.

Njegova fotografska dejavnost se je v času, ko je imel atelje v Sevnici, tesno prepletala s spretnostjo barvnega retuširanja negativov in pozitivov. Z ženo, ki se je tudi ukvarjala s fotografijo (v glavnem je delala v temnici ali pa, če Maksimiljana ni bilo, fotografirala v ateljeju), sta že pred vojno kupila maloformatno kamero leica.

Leta 1941 so Zupančiča in njegovo družino kot zavedne Slovence zaprli v Rajhenburgu (Brestanica) in jih hoteli z zadnjim transportom avgusta 1941 izseliti v Slavonsko Požego, Kutino. Med prevozom jim je uspelo pobegniti na italijansko okupacijsko ozemlje v Mokronogu. Tam je imel Zupančič že pred vojno temnico pri prijatelju gostilničarju Deu. Na začetku junija 1943 so se preselili nazaj v Sevnico, a fotoatelje je bil izropan.¹ Brat Stane je že leta 1941 vstopil v partizane, sestri sta bili internirani v koncentracijskem taborišču Dachau, sam se je po prigovarjanju brata naslednjega dne po kapitulaciji Italije septembra 1943 pridružil Gubčevi brigadi.

Gubčevi brigadi se je pridružil 9. septembra 1943 v Mokronogu in z Leico začel takoj fotografirati 3. bataljon Gubčeve brigade in pozneje ruševine Mokronoga po nemškem bombardiranju. Ker je bil zelo iznajdljiv in spreten, so ga vključili v tehnični odsek Gubčeve brigade v Črmošnjicah in Starih Žagah, kjer je poleg tehničnih opravil fotografiral delo v partizanskih delavnicah (na primer izdelovanje

¹ Podatke je posredoval sin Božidar Zupančič, september 2007.

*Tretji bataljon Gubčeve brigade ob kapitulaciji Italije,
Mokronog, september 1943 (MNZS)*

*Ruševine po nemškem bombardiranju Mokronoga,
september 1943 (MNZS)*

mila in paste za čevlje). Aktivno in prizadevno je dokumentiral raznovrstne dogodke v novomeškem okrožju OF.²

Maksimilijan Zupančič je bil glede na ohranjeno dokumentacijo v Arhivu Republike Slovenije tudi zelo pomemben organizator dostave fotografskega materiala in fotoreporterske službe v Novomeškem okrožju OF. Pisno je bil v zvezi z vodjo Fotosekcije SNOS, pomembnim organizatorjem in partizanskim fotografom profesorjem Franjem Veselkom, kar je razvidno tudi iz dopisov Veselka načelniku pri Predsedstvu SNOS Jožetu Zemljaku, ki je bil neposredno nadrejen Veselku in odgovoren za organizacijo fotoreporterske službe od aprila do septembra 1944.

Na Veselkov poziv so se konec maja 1944³ in na dopis z dne 7. junija 1944, da okrožja OF za Notranjsko, Novomeško, Ribniško čim prej organizirajo fotoreportersko službo, ki je bila dogovorjena na prvi konferenci novinarjev na osvobojenem ozemlju v Metliki 5. in 6. maja 1944 (ta je dala pomembne spodbude fotoreporterski službi), so se odzvali na Informacijsko propagandnem odseku pri Okrožnem odboru OF Novo Mesto: »Na vaš dopis 7. t. m. (junija, op. D. V.) vam odgovarjamo sledeče: »Naš foto oddelek se je začel organizirati šele v začetku meseca, ko je prevzel tozadavne naloge tov. Zupančič. Do sedaj smo fotografirali okrajno NO skupščino Toplice, veliko okrajno zborovanje okraja Toplice, kjer je bilo navzočih preko 2000 ljudi, manifestacijsko zborovanje v Toplicah ob priliki invazije, prevoz zaplenjenega blaga iz Radeč preko Krke in več drugih pomembnih dogodkov. Filme in plošče bomo razvijali sami, ker imamo že organizirano temnico. Slike vam bomo takoj poslali, kakor hitro bodo gotove. Poskušali bomo tudi organizirati fotoamaterje po okrajih, da bodo lahko slikali vsak važnejši dogodek. Ravno tako zbiramo vse slike in negative iz časa italijanske okupacije in vam jih bomo sproti pošiljali.«⁴

Dne 16. junija 1944 je Zupančič obvestil Foto sekcijo SNOS oziroma Franja Veselka:⁵ »Naša foto sekcija je že v polnem obratovanju za razvijanje običajnih filmov in plošč. Nimamo pa drobno zrnatega razvijalca za filme Leica aparata. Zato vas prosimo, če je mogoče, da nam pošljete vsaj 500 gramov natrijum sulfita. Če imate že v tubah ta razvijalec, vas prosimo, da nam pošljete par komadov tega. V najkrajšem času vam pošljemo nekaj slik iz tukajšnjega terena.« Zanimiv je tudi lastnoročni Zupančičev pripis na dokumentu, ki kaže na uspešno sodelovanje s partizanskim fotografom in organizatorjem fotoreporterske službe na Notranjskem, Vinkom Bavcem:⁶ »Najlepše pozdrave pošiljam tovarišu Bavcu in če je mogoče naj mi javi, če se dobijo kakšni filmi za leico. Ali če bi se dobil mogoče kak močnejši

² Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Slovenije.

³ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Predsedatva Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (AS 1643), t.e. 492 II, 31. 5. 1944.

⁴ ARS, AS 1643, t. e. 493 I, 15. 6. 1944.

⁵ O partizanskem fotografu Franju Veselku gl. Dejan Vončina: Partizanski fotograf in organizator partizanske fotografske službe Franjo Veselko (1905–1977). V: Prispevki za novejšjo zgodovino, 2010, št. 3, str. 147–166.

⁶ O partizanskem fotografu Vinku Bavcu gl. Dejan Vončina: Partizanski fotoreporter Vinko Bavec (1899–1969). V: Prispevki za novejšjo zgodovino, 2009, št. 4, str. 207–222.

objektiv, jaz imam sicer Elmerja 1.3,5 pa mi ne služi v temnejših prostorih.«⁷

Foto sekciji SNOS je Zupančič 7. avgusta 1944 poslal seznam slik, ki so jih nato poslali na okrožje Moravče. Iz seznama je razvidna motivna raznolikost fotografske dejavnosti v zaledju, ki jo je zbirala v svojem centraliziranem arhivu Foto sekcija SNOS. Za ilustracijo povzemanj nekaj motivov: radiotelegrafisti partizani preizkušajo aparat, slovenski partizani v svojem tanku, partizanska radio delavnica, partizan in partizanka na dopustu, volitve v Poljanah na Dolenjskem, delo sovražnika in domačih izdajalcev, vojaška godba na žalni slovesnosti, upravno političen tečaj, Čabranke nosijo iz Bele krajine živež domov itd.⁸

Iz pisem Franja Veselka je tudi razvidna dejavna vloga partizanskega fotografa Zupančiča pri organizaciji dostave fotografskega materiala in organizaciji fotografske službe v novomeškem okrožju OF. Veselko je tako 10. julija 1944 obvestil načelnika Zemljaka: »Včeraj je bil pri meni fotoreporter iz novomeškega okrožja tov. Zupančič, dal mi je nekaj posnetkov. Izjavil mi je, da ima duplikate dopisov, ki jih je meni poslal, jaz pa jih nisem prejel.. Dal sem mu film 6 x 9. Filme za belokranjsko okrožje 6 x 9 sem že razdelil, v ostala okrožja odpošljem danes.« In nato dodaja, da mu bo Zupančič poslal nekaj fotografskega papirja, ki so ga partizani zaplenili nekje na Štajerskem.⁹ V dopisu Zemljaku 6. avgusta 1944 Veselko med drugim piše: »Za povečevalnik iz Trebnjega mi je tov. Zupančič, fotoreporter novomeškega okrožja v Črnomlju izjavil, da je trenutno težko priti v Trebnje, pa bo že kmalu to uredil. Izročil mi je nekaj razglednic za Tebe, opremil jih bom z napisi in Ti jih jutri poslal.«¹⁰ Veselko je 17. septembra 1944 poročal načelniku Zemljaku med ostalim tudi: »Tvojo pošiljko papirja in razvijalca prejel! Razglednice so posebno dobrodošle. Tudi Zupančič iz novomeškega okrožja mi je poslal za 200 lir razglednic, nekaj prav dobrih.«¹¹

Oblastna struktura narodnoosvobodilnega gibanja se je vse bolj zavedala pomembne vloge, ki jo je imela propagandna fotografija, zato je izdatno podpirala organizacijo številnih razstav na terenu. Potujoče razstave niso bile obsežne, vsebovale so 20 do 40 fotografij, večinoma velikosti 18 x 24 cm. Postavljene so bile na polosvobojenem in osvobojenem ozemlju na vidnejših mestih v vaseh, trgih in mestih. S pomočjo razstavljenih fotografij so lahko civilni prebivalci in partizani spoznali pomen NOB ter posledice, ki jih je sovražnikovo razdejanje zadalo slovenskemu narodu. Fotografije so bile opremljene s podpisimi, večkrat tudi v angleščini, da so lahko njihovo vsebino razumeli člani zavezniških misij. Fotografije so nazorno seznanjale zaveznike o boju partizanske vojske proti okupatorju. Fotografija je učinkovala močnejše kot nekatere druge vrste propagandnega gradiva, saj je neposredno in na zelo realističen način dosegala propagandni učinek.¹²

⁷ ARS, AS 1643, t. e. 493 I, 19. 6. 1944.

⁸ ARS, AS 1643, t. e. 493 I, 7. 8. 1944.

⁹ ARS, AS 1643, t. e. 492 II, 10. 7. 1944.

¹⁰ ARS, AS 1643, t. e. 492 II, 6. 8. 1944.

¹¹ ARS, AS 1643, t. e. 492 II, 17. 9. 1944.

¹² Franc Fabec, Dejan Vončina: Slovenska odporniška fotografija 1941–1945, Ljubljana 2005, str. 115.

Kuhinja Cankarjeve brigade, 21. september 1943 (MNZS)

Krojaška delavnica pri Tajnerju v Črnomlju, 22. oktobEr 1944 (MNZS)

V poročilu Foto sekciji SNOS 25. oktobra 1944 je razvidno, kako si je Zupančič prizadeval pri organizaciji potujočih razstav in organizaciji fotoreporterske službe: »Izdelal sem 90 komadov povečav, katere bom posredoval za razstavo ljudstvu in sicer sobna razstava. V nedeljo 1. oktobra bom tem povečavam oziroma razstavi dodal še 40 povečav v velikosti razglednic najrazličnejših dogodkov iz partizanskega življenja. Iz več krajev sem dobil prošnjo, da jih razstavim, zato jih bom po končani razstavi razstavil v okraju Žužemberk, Občice, Poljane. Po končanih razstavah vam bom poslal vse omenjene fotografije na gornji naslov za nadaljnje razstave.« In nato dodaja: »Organiziral sem po več krajih fotoreporterje, da bodo beležili važne stvari: propagandne posnetke, zločine. Primanjkuje mi samo fotoaparator, ker so jih ljudje poskrili. Dal sem nalog vsem propagandistom novomeških okrajev, pa še do sedaj niso našli več kot dva fotoaparata za film 6x9.«¹³

Pomena propagande fotografije se je zavedal tudi načelnik Odseka za informacijo in propagando pri Predsedstvu SNOS, Jože Zemljak, ki je 22. julija 1944 poslal številnim kulturnim delavcem in propagandistom okrožnico, da bo odsek bo z 2. avgustom otvoril kurz za propagandiste, ki bo trajal dva tedna. Arhitektka Branka Simšiča je pozval da predava o oblikovanju letakov, lepakov, stenskih časopisov in desk.¹⁴ Ta propagandistični tečaj je Zupančič septembra 1944 ovekovečil s svojim fotoaparatom; posnel je poveden prizor partizanov, ki prebirajo stencas.

Stencas in oglasna deska propagandnega odseka okrožja OF Novo mesto, september 1944 (MNZS)

¹³ ARS, AS 1643, t. e. 493 I, 25. 10. 1944.

¹⁴ ARS, AS 1643, t. e. 493 I, 22. 7. 1944.

Oktobra 1944 je Izvršni odbor OF za vodjo Oddelka za fotografijo in kinematografijo imenoval Franca Brenka. Veselko pa je ostal vodja Foto sekcije SNOS v okviru novega oddelka in je bil Brenku neposredno odgovoren. Medtem ko je Janez Zemljak konec leta 1944 odšel v Beograd in stopil v diplomatsko službo, v kateri je ostal 20 let.¹⁵

Konec leta 1944 si je France Brenk prizadeval, da bi se osrednji fotografski sekciji, vojaška pri Glavnem štabu in zaledna pri SNOS, združili v eno. V tem smislu so kadrovsko okrepili fotosekciji s sposobnimi fotografi in organizatorji fotoreporterske službe na terenu z namenom, da bi čim bolj dokumentirali sklepne boje za osvoboditev domovine. Po drugi strani pa je imela centralizacija tudi negativne posledice v posameznih okrožjih OF. Tako je npr. Zupančičev odhod iz Novomeškega okrožja OF v Črnomelj na sedež Foto sekcije SNOS povzročil, da je fotografska dejavnost skorajda zamrla. Podobno je bilo z Vinkom Bavcem, fotografom in organizatorjem fotografske službe v Notranjskem okrožju OF. Vsekakor Zupančič in Bavec nista bila osamljena primera.

Kadrovsko okrepljena Foto sekcija SNOS je imela med seboj razdeljena delovna področja. Maksimilijan Zupančič in Ivan Pirnat sta bila zadolžena za dokumentiranje zanimivih dogodkov na osvobojenem ozemlju. V sklopu Foto sekcije SNOS so delovale še fotosekcije pri pokrajinskih odborih OF (za notranjsko, novomeško, ribniško, črnomaljsko in druga območja).

Konec leta 1944 so si v Foto sekciji SNOS zadali nalogo zbrati negative in fotografije o razvoju NOB na celotnem slovenskem ozemlju. Albumi naj bi bili zbirka fotografskega gradiva, ki bi ga koristno uporabili ne samo v propagandne, temveč tudi v študijske namene. Zato je vodja Foto sekcije SNOS Franjo Veselko oktobra 1944 začel sistematično urejati in popisovati vsebino posnetih filmov in jih razvrščati v albume. Poleg organizacije in usmerjanja fotoreporterjev je Veselko skrbel za tekoče delo v temnici, dokumentacijo, seveda pa je tudi sam dejavno fotografiral številne zaledne dejavnosti na osvobojenem ozemlju. Največ je delal v fotolaboratoriju, kajti zelo dobro se je zavedal, da je treba posnete filme dodatno izpirati in jih tako ohraniti za prihodnje rodove.

Profesionalni fotograf Maksimilijan Zupančič - Milijan se je kot pomemben organizator partizanske fotografske službe pri nakupu fotografskih pripomočkov izkoriščal predvojne povezave in poznanstva. Na to kaže tudi dopis Foto sekciji SNOS: »Sedaj imam več filmov na razpolago oziroma naprodaj in sicer leico Retino Kontakts i.t.d., če je kakšni reporter, ki potrebuje takšne filme jih lahko dobi, cena je 80 lir (filmi s kasetami), ker jih jaz ne rabim, zaenkrat jih imam zadosti, sicer pa jih lahko še dobim.«¹⁶

Višek svoje dejavnosti je Foto sekcija SNOS doživela z razstavo izbranih partizanskih fotografij v hotelu Lackner v Črnomlju med 25. in 31. decembrom 1944. Na njej je sodelovalo 30 brigadnih, okrožnih in področnih fotoreporterjev iz vse

¹⁵ Prunk Janko: Zemljak Jože. V: Slovenski biografski leksikon, str. 4734.

¹⁶ ARS, AS 1643, t. e. 493 I., 25. 10. 1944.

Slovenije s 167 fotografijami. Osem tisoč obiskovalcev je za najboljšo izbralo fotografijo z naslovom Na straži fotografa Jožeta Bitenca.¹⁷

Kot je razvidno iz številnih motivno raznovrstnih fotografij, je Zupančič skozi objektiv spremljal celo paletu dogodkov na osvobojenem ozemlju. Njegovi motivi so bili: uničena trgovina Bulc (Mirna na Dolenjskem, februar 1944), portreti partizanov Gubčeve brigade (Gradišče, marec 1944), življenje po bombardiranju Mokronoga – portreti partizanov in civilistov (marec 1944), 12. brigada na Trebnjem vrhu (marec 1944), partizani v okolici Trebnjega, portreti terencev (april 1944), zbor aktivistov novomeškega okrožja (julij 1944), prva predstava Frontnega teatra 7. korpusa v Črnomlju (julij 1944), zavezniški vojni material vozijo v skladišče (avgust 1944), življenje Cankarjeve brigade (Dolenjske Toplice, september 1944), igra Slovenskega narodnega gledališča: Namišljeni bolnik (4. oktober 1944), proslava osvoboditve Beograda in pa krojaška delavnica pri Tajnerju v Črnomlju (22. oktober 1944), pogreb partizanskega komandanta Franca Rozmana - Staneta v Črnomlju in posnetek njegove posmrtni maske (8. november 1944), kuharski tečaj partizanov v Črnomlju (14. november 1944), prehranjevalni odsek SNOS v Črnomlju (november 1944), štab 7. korpusa (Vauta vas, Semič 15. januar 1945), Dolenjski odred na pohodu (Dolenjske Toplice, 18. januar 1945), štab 15. divizije – žaganje drv za kuhinjo (20. januar 1945), portreti odlikovanih partizank (Črnomelj, 5. marec 1945), prvi ženski tečaj za narodno zaščito (Semič, marec 1945), sprejem 5. prekomorske brigade v Črnomlju (17. april 1945), evakuacija civilnega prebivalstva z zavezniški letali iz Krasinca v Beli krajini v osvobojeno Dalmacijo (24. marec 1945). Zaradi sklepnih bojov za osvoboditev Slovenije je konec aprila 1945 Zupančič posnel partizane, ki na tovornjakih zapuščajo Črnomelj; z njimi je odšla tudi večina članov obeh fotosekcij (GŠS in SNOS) z nalogo, da dokumentirajo osvoboditev slovenskega Primorja, Trsta, Gorice, Ljubljane in ostalega slovenskega etničnega ozemlja.¹⁸

Kot partizanski fotoreporter je vestno beležil raznovrstne dogodke v zaledju motivno izstopa kakovostna fotoreportaža na partizanskem letališču Krasinec blizu Črnomlja marca 1945, kjer se civilisti (matere z otroki, starejši ljudje) vkrcavajo na zavezniška letala za prevoz v Dalmacijo. Odlična sta tudi posnetka Veselka pri delu v fotolaboratoriju SNOS, partizanski stencas itd. Svojo nakopičeno fotoreportersko energijo pa je Zupančič sprostil na ljubljanskih ulicah ob osvoboditvi Ljubljane. S svojimi številnimi posnetki je uspel vizualno pričarati veselje in množični sprejem partizanske vojske ob osvoboditvi Ljubljane. Po kakovosti in številu posnetkov osvoboditve Ljubljane, ki presegajo dokumentarni nivo, najbolj izstopata prav Maksimilijan Zupančič in Rudi Stopar.

Partizanskim fotoreporterjem, ki so dobili nalogo fotografsko dokumentirati sklepne boje oziroma osvobajanje domovine, se je pridružil tudi Zupančič. Dokumentiral je osvoboditev Kočevja 4. maja 1945, 6. maja je s fotoaparatom

¹⁷ Iztok Durjava, Zlata Sluga, Franc Podnar: Fotoreporterska služba med NOB, Ljubljana 1979, str. 24.

¹⁸ Fototeka Muzeja novejše zgodovine Slovenije.

zabeležil prihod partizanov v Ribnico na Dolenjskem, boje in prihod partizanov v Velike Lašče in Turjak 8. maja 1945, boje za Ljubljano in osvoboditev Ljubljane. V Ljubljani je posnel odlično in številčno reportažo o množičnem sprejemu partizanske vojske in veselje prebivalcev ob osvoboditvi. Posnel je tudi pogled na porušeni Zidani Most, ustaške in nemške ujetnike v taborišču pri Zidanem Mostu in osvoboditev Celja.¹⁹ Vse to je posnel istega dne, 10. maja 1945.

Po koncu vojne je bil Zupančič zaposlen v vojski v Celju. Ob koncu tedna pa je pomagal ženi, ki je delala v fotolaboratoriju v ateljeju v Sevnici. Spet je fotografiral družinska slavlja, poroke, veselice in prireditve. Petdeseta leta so bila zanj prelomna; pustil je vojaško službo, se ločil od žene in se ponovno zaposlil kot fotograf v svojem fotoateljeju v Radečah nasproti gostilne Jadran in tam je delal do smrti 1968.

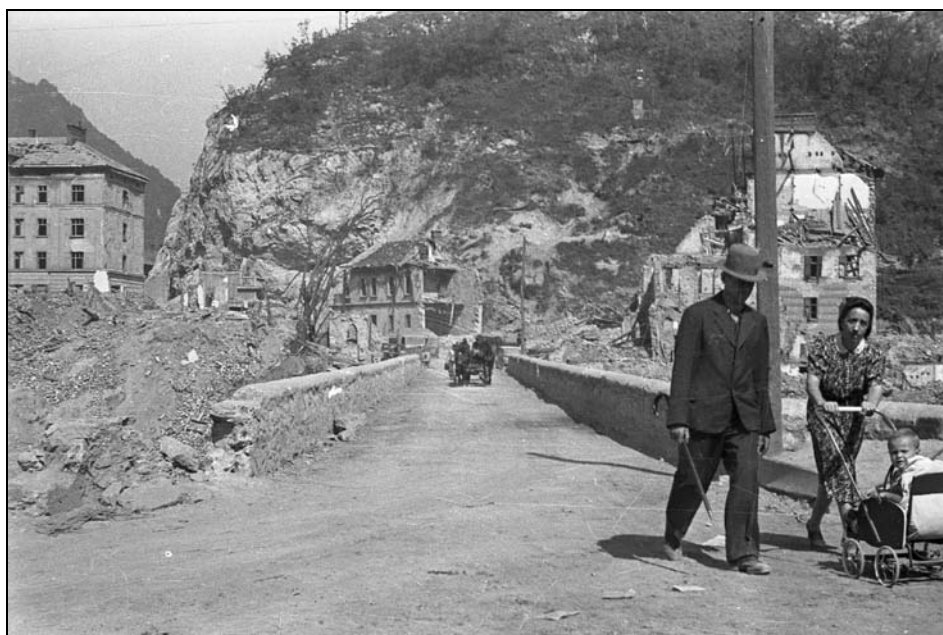
Živel je z Danico Kaše, materjo znanega slovenskega fotografa Egona Kašeta, ki je v petdesetih letih živel z njima. Kaše se spominja Zupančiča kot dobrega in inventivnega fotografa. Maksimilijan Zupančič je poznal je veliko ljudi. Kaše ga je večkrat spremljal, ko je fotografiral številna slavlja in dogodke. Pravi, da je bilo samo po sebi razumljivo, da je tudi sam postal fotograf.²⁰ Zupančič je bil po besedah Egona Kašeta pri strankah cenjen, zato je imel več dela kot drugi fotografi. Če je imel večjo skupino ljudi, je zaradi kakovosti posnetka slikal na steklene plošče formata 10 x 15 in 13 x 18 cm. Sam je izdeloval steklene plošče po kolodijemskem postopku malo pred fotografiranjem (portretiranci so morali stati na miru), tako da je

Osvoboditev Celja, 10. maj 1945 (MNZS)

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Izjava fotografa Egona Kašeta avtorju, 21. november 2007.

Porušeni Zidani Most, 10. maj 1945 (MNZS)

Prizor iz Ljubljane, 10. maj 1945 (MNZS)

bila plošča še vlažna, in nato je štel na prste, preden je pritisnil na sprožilec. Kaše se tudi spominja, kako mu je pomagal izpirati steklene plošče v potoku. Drugače je uporabljal tudi leico, ki jo je prinesel iz partizanov, dokler mu je še delovala (posnetki so bili premeški), in pa fotoaparati retino in retinete. V temnici fotografskega ateljeja je sedel za povečevalnikom, ki so ga izdelali v finomehnični delavnici IDRO v Celju. Zupančič je veliko vedel tudi o motorjih in avtomobilih. Bil je eden redkih, ki je imel motor BMW s prikolico in v poltovornjak predelan avto Balilla.

Dejan Vončina

MAKSIMILIJAN ZUPANČIČ - MILIJAN, PARTISAN PHOTOGRAPHER AND ORGANISER
OF THE PHOTOJOURNALIST SERVICE

S u m m a r y

The professional photographer Maksimilijan Zupančič – Milijan was born in 1911 in Radeče in a nationally conscious family. Before World War II he had a photo studio in Sevnica. Before the war he changed the name from Maks or Maksimiljan to Foto Milijan due to his dislike of the German sympathisers, thus proclaiming his national allegiance. During World War II – since 1943, when he joined the partisan army – he was a partisan photojournalist and organiser of the photojournalist service. In the partisans he was also nicknamed Rokca (Smallhand) due to shorter fingers on his right hand. From September 1943 to May 1945, in difficult wartime conditions, he made more than 1400 diverse Leica shots, which often transcend the documentary level. For the experts in the resistance photography in Slovenia Zupančič's photographs are a treasure cove. He put much effort into documenting various events in the Dolenjska region, around Novo mesto, until he was included into the photography section of the Slovenian People's Liberation Council in Črnomelj. He also organised travelling propaganda exhibitions, informing civilians and partisans of the national liberation struggle. Simultaneously he also organised photojournalists in various regions, who recorded important propaganda events and consequences of the occupiers' crimes in the hinterlands. Towards the end of the war, in May 1945, he recorded the liberation of the Slovenian towns and cities, just like many other partisan photographers. Here the photographic reports of the liberation of Ljubljana on 9 and 10 May 1945 stand out, as they masterfully conjure up the happiness and mass reception of the partisan army during the liberation of this city.

Zupančič's topical diversity and organisational skills represent an important enrichment and addition to the Slovenian resistance photography during World War II. After the war he continued his work as a successful professional photographer in a photo studio in Radeče, where he died in 1968.